

Vasil Dulov

**Na frontu
přes gulag**

JINDŘICH FIALA

Vasil Dulov
Na frontu
přes gulag

JINDŘICH FIALA

Nakladatelství P3K

Praha 2018

Kniha byla vydána s laskavou podporou dcer Vasilu Dulova – Dagmar a Evy.

Dobrá RDINACE

Odborná úprava textu:

PhDr. Zdeněk Vališ

Autoři vysvětlujících poznámek (použítá zkratka):

Mgr. Jindřich Fiala (JF)

PhDr. Zdeněk Vališ (ZV)

Prof. PhDr. Jan Rychlík, DrSc. (JR)

Mgr. Adam Hradílek (AH)

PhDr. Jan Kalous, Ph.D. (JK)

Jaroslav Čvančara (JČ)

Jaroslav Šajtar (JŠ)

© Jindřich Fiala, 2018

© Vasil Dulov (dědicové), 2018

© Nakladatelství P3K, 2018

ISBN 978-80-87343-85-2 (PDF)

ISBN 978-80-87343-86-9 (EPUB)

ISBN 978-80-87343-87-6 (MOBI)

Přišla opět téměř přesně v dohodnutém čase. Jako mnozí její krajané k nám přicestovala za vzděláním, svobodou a příležitostmi, které může nalézt v naší části světa. Procházela právě úvodním bolestným obdobím, kdy se musela smířit se skutečnou rolí a pověstí své země. Obé je v její domovině zkruseno státní propagandou a dlouhou totalitní minulostí. Již cestou ode dveří bylo zřejmé, že mi chce něco říci. Rozhodl jsem se, že se jí při nejbližší příležitosti zeptám, co se přihodilo. Další hodinu ruské konverzace jsem však zahájil obvyklými dotazy, jak se jí daří a jak prožila minulý týden.

Prerušila mne: „Jak je možné, že Češi vůbec neslaví osvobození Rudou armádou? U nás v Rusku je to veliký svátek. Chtěli jsme ho oslavit tady v Praze, vzali jsme si naši vlajku, ale lidé se k nám chovali velmi nepřijemně. Vždyť šlo o životy obyčejných, prostých lidí! Vy jste na všechno kvůli tomu, co se stalo později, úplně zapomněli!“

Z jejího hlasu jsem vycítil, že jí ta záležitost skutečně trápí, ač je jí něco přes dvacet a patří již ke třetí generaci narozené po II. světové válce. Ujistil jsem ji, že osobně si vážím každého sovětského vojáka, který v naší zemi padl, ale po chvíli jsem dodal: „Není to jen proto, že bychom kvůli sovětské okupaci na vaše padlé zapomněli, nebo byli lhostejní. Na začátku války k vám utekly tisíce lidí z Československa, ale většinou byli posláni do gulagů, kde zahynuli.“ – „O tom nic nevím.“ – „Před pár lety jsem jako malou knížku připravil rozhovor s člověkem, který k vám odešel z Československa. Bojoval pak společně s vašimi na frontě. Myslím, že jeho životní příběh docela dobře ukazuje, proč se na některé věci díváme tak odlišně.“

Při jedné z dalších konverzací jsme se vrátili k tématu odlišného pohledu na některé historické události. Poznamenala: „Učili jsme se kriticky o Leninovi, o Stalinovi i o komunismu. Úplně jinak než naši rodiče. Myslela jsem si, že to je už celá pravda. Nemůžeme vědět, že není.“

Knih *Na frontu přes gulag* zachycuje příběh plukovníka Vasila Dulova (1919–2008), který pocházel z Podkarpatské Rusi, někdejší části Československa. Během druhého roku II. světové války se rozhodl odejít do Sovětského svazu. Po dramatickém přechodu hranic však nenalezl zem s novým, vlídným uspořádáním společnosti, jak tvrdila komunistická propaganda. Setkání se skutečností proběhlo rázně. Krátce po vstupu na sovětské území byl zatčen, odsouzen a následně uvězněn v gulagu za severním polárním kruhem. Zcela výjimečná příležitost tento pracovní tábor opustit nastala po vypuknutí války mezi Německou říší a Sovětským svazem. Českoslovenští občané věznění v gulazích z nich mohli odejít bojovat na frontu jako vojáci československé vojenské jednotky. Pan Dulov, stejně jako tisíce dalších Čechoslováků, tuto příležitost využil. Následně prošel boji vedenými na území dnešní Ukrajiny, Slovenska, Moravy a Čech. Po válce pan Dulov zůstal v armádě, a přestože zažil gulag, vstoupil do komunistické strany. Kniha se snaží zachytit i rozpoložení člověka, který se dostal do takového vnitřního rozporu. Pan Dulov nepatřil mezi horlivé komunisty, naproti tomu plnil vše, co bylo třeba, aby neohrozil svou kariéru v Československé lidové armádě. V roce 1968 působil na generálním štábu, kde na počátku sovětské okupace Československa poznal některé své frontové spolubojovníky v roli okupantů.

Příběh byl zaznamenáván v letech 2004–2008, nyní vychází ve druhém vydání. První bylo připraveno Asociací nositelů legionářských tradic pro Městský úřad Prahy 8. Nové vydání přináší životní příběh pana Dulova v nezkrácené formě, doplněný o další podrobnosti zaznamenané až po prvním vydání. Nově se kniha pečlivě opírá o dobové písemné prameny, zejména

vyšetřovací spis nalezený ve Státním archivu Zakarpatské oblasti na Ukrajině a prameny z vojenských archivů v České a Slovenské republice.

Kniha je nově opatřena poznámkovým aparátem. V krátkých textech pod čarou naleznete podrobnosti k vyprávěnému příběhu. Na konci knihy jsou popsány životní příběhy lidí v knize zmíněných.

Na druhém vydání se podíleli spolupracovníci z Česka, Slovenska, Ukrajiny a Ruska. Text nově posoudil přední znalec československého východního odboje PhDr. Zdeněk Vališ, který je rovněž autorem podstatné části vysvětlivek či poznámek pod čarou. Zásadní roli při druhém vydání sehrál Mgr. Adam Hradílek, pracovník Ústavu pro studium totalitních režimů, který se zabývá tematikou Čechoslováků vězněných v gulazích.

Kniha vychází v době, kdy můžeme sledovat tlak na zkreslení našich dějin například prostřednictvím sociálních sítí. Lze zaznamenat snahu o zdůraznění některých částí naší historie s paralelně vedenou snahou banalizovat jiné. Paměť národa se může stát tvárnou, protože odcházejí pamětníci zlomových událostí z minulého století. Pan Vasil Dulov byl jedním z přímých svědků několika z nich.

Jindřich Fiala

Pane Dulove, Vaše jméno nezní česky. Odkud pocházíte?

Narodil jsem se roku 1919 na Podkarpatské Rusi, v okrese Mukačevo, v obci Lalovo. Naše překrásná vesnička leží v údolí. Za mého mládí v ní žili Rusíni i Němci.

Moji rodiče byli drobní zemědělci. Otec pocházel přímo z Lalova. Maminka se přistěhovala z Ivanovců, vesnice na opačné straně Mukačeva. Jsem třetí z osmi dětí, první dvě však zemřely ještě před mým narozením. Bydleli jsme v maličkém domě z vepřovic krytém slámou. Nacházela se v něm kuchyně a dva pokojíčky. Ve větším spávali rodiče, my děti v tom menším a v kuchyni.

Měli jsme dva koně, jednu krávu a drobná zvířata. Na pěti různých místech jsme obhospodařovali celkem asi sedm hektarů zemědělské půdy, což bylo málo pro obživu tak velké rodiny. Sbírali jsme proto ovoce, chodili jsme do lesa na houby, jindy jsme po domluvě s lesníkem káceli uschlé stromy a sbírali jsme spadané větve. Všechno jsme pak nařezali a otec dříví prodával. Život na Podkarpatské Rusi byl tehdy velice skromný.

Kam jste chodil do školy?

Do obecné školy v Lalově. Učili nás v ní postupně dva mladí učitelé. Měli jsme je rádi, vážili jsme si jich. Pokud někdo zlobil, ve třídě na almaře ležela rákoska. Jednou týdně jsme chodili do kostela na náboženství – chlapci i děvčátka společně za ručičku. Na velké svátky, jako byly Vánoce, jsme nosili učitelé

i faráři vajíčko. Dostávali jsme za to potvrzení. Faráři jsme navíc museli pomáhat doma, třeba mu vyklepat koberce, nebo plít na jeho zahradě.

Již v osmi letech jsem musel začít pracovat. Po vyučování jsem chodil posluhovat do hospodářství za kopec k příbuzné své maminky. Její manžel zůstal po první světové válce nezvěstný, potřebovala tedy pomoci. Staral jsem se o zvířata, plel jsem... Od osmi let jsem nebydlel u rodičů.

Ve dvanácti letech jsem se odešel učit mlynářským pomocníkem. Neměl jsem podmínky, abych mohl jít dále studovat, ačkoliv jsem velmi rád četl a rád se dozvídal nové věci.

Podkarpatská Rus se v jedenáctém století stala nedílnou součástí Uher-ska. Po první světové válce však byla připojena k nově vzniklému Československu. Jak jste tuto změnu vnímali ve Vaší rodině?

Rodiče si připojení k Československu velice pochvalovali. Boje na východní frontě a návrat vojáků a válečných zajatců způsobily, že Podkarpatskou Rus zachvátily skvrnitý tyfus, neštovice a další vážné nemoci. Československé úřady dokázaly rychle zorganizovat pomoc. Z Čech a z Moravy přišel zdravotnický personál, byly dodávány léky.

Čechy jsme skutečně milovali. Vzpomínám si, jak ve škole visel obraz prezidenta Masaryka s ratolestí. Měli jsme k němu ohromnou úctu.¹

---

¹ **Připojení Podkarpatské Rusi k Československu** proběhlo po I. světové válce v souladu s přáním většiny politicky činných Rusínů žijících v emigraci v USA. Postupně se k této myšlence přiklonily i rusínské elity na Slovensku a na Podkarpatské Rusi. Přičlenění k jazykově blízké Ukrajině nepřipadalo po roce 1919 v úvahu, neboť Ukrajinskou lidovou republiku s hlavním městem v Kyjevě obsadili ruští bolševici a Západoukrajinskou lidovou republiku ve východní Haliči zlikvidovala polská armáda. Připojení k ČSR se tak jevilo jako nejvýhodnější, navíc umožňovalo podkarpatským Rusínům žít v jednom státě společně s Rusíny z východního Slovenska. Čsl. armáda vstoupila na území Podkarpatské Rusi 12. ledna 1919. Touhu, aby se Podkarpatská Rus stala autonomní částí ČSR, vyjádřili zástupci rusínských národních rad na sjezdu v Užhorodu v květnu

Jak mezi sebou lidé různých národností na Podkarpatské Rusi vycházeli?

Se Šváby, tedy s Němci, jsme vycházeli velice dobře. Hovořili spolu německy, ale s námi rusínsky. Obráceně to však neplatilo. V naší částečně německé vesnici vládla skutečná jednota, nebylo žádného rozdílu kvůli národnosti.

Maďari, na rozdíl od Němců, rusínsky většinou neuměli. Vztahy jsme s nimi také neměli špatné, byli dosti pohostinní. Z jejich strany však člověk někdy pociťoval jakousi vnitřní nerovnost. Statkáři, továrníci, lékaři, úředníci – celou vyšší společenskou vrstvu na Podkarpatské Rusi tvořili převážně Maďari.

Maďari na Podkarpatské Rusi, stejně jako na Slovensku, připojení k Československu asi příliš nevívali.

Pokud jsem mohl poznat, Maďari nechtěli o Československu většinou ani slyšet.

Žili u Vás v Lalově i Židé?

Hodně jich bylo třeba v Mukačevu, v naší vesnici však jen rodina pana Lajbiše. Měl ve svém domečku jednu místnost sloužící jako obchod a malá hospoda. Židé uměli buď rusínsky, nebo maďarsky. Mezi sebou ale většinou hovořili svou řečí.²

Vyrůstal jste v prostředí, kde se hovořilo různými jazyky. Které jste se v mládí naučil?

1919. V září pak bylo zajištěno připojení Podkarpatské Rusi k ČSR smlouvou s dohodovými mocnostmi podepsanou v Saint Germain-en-Laye. Celé území se dostalo pod československou kontrolu až roku 1920. Nově ustanovené Maďarské království se vzdalo území Podkarpatské Rusi ve prospěch Československa na základě Trianonské mírové smlouvy ze 4. června 1920. (JF, JR)

² **Obyvatelstvo na Podkarpatské Rusi** čítalo roku 1930 přibližně sedm set tisíc obyvatel. Rusíni představovali téměř dvě třetiny z nich. Maďari tvořili zhruba patnáctiprocentní menšinu. Jen o něco méně početná byla menšina židovská. Češi a Slováci společně tvořili asi pětiprocentní menšinu. Nejméně zastoupená byla menšina německá, která tehdy tvořila necelá dvě procenta obyvatelstva na Podkarpatské Rusi. (JF, JR)

Doma a ve škole jsme hovořili rusínsky.³ Otec však uměl i maďarsky. Maďarštinu jsem musel později také zvládnout, neboť jsem se šel vyučit do mlýna, jehož majitel pan Csejka byl Maďar a mlynářský mistr pan Ferencsik rovněž. Později jsem dva roky pracoval na Slovensku. Naučil jsem se proto i slovensky.

Nyní spolu hovoříme česky. Kdy jste se poprvé setkal s naším jazykem?

Krátce po prvním roce nástupu do učení mi můj mistr a majitel mlýna vymohl, abych směl dálkově studovat na nižší reálce v Mukačevu. My, Rusíni, jsme psali azbukou, ve škole jsem se však naučil i latinku a první základy češtiny.⁴ Začal jsem si pak kupovat české noviny a zkoušel jsem je číst.

Nedokáží si představit, jak jste jako dvanácti až patnáctiletý mladík zvládal těžkou práci ve mlýně a ještě při tom dálkově studoval.

Do školy v Mukačevu jsem jezdil jednou za čtrnáct dní. Neměl jsem ani hodinu pro sebe. Buď jsem pracoval, nebo se učil. Nesmírně jsem však toužil dostat se z bídy, v níž jsem vyrůstal. Studoval jsem čtyři roky s nejvyšším vypětím.

Co obnášelo vyučit se mlynářským pomocníkem v čase Vašeho mládí?

Místo u pana Csejky, kde mne vzali do učení, mi sehnala maminka ve svých rodných Ivanovcích. Nacházel se tam velký a tehdy velice moderní mlýn s pohonem na dřevoplyn. Mlelo se

---

³ **Rusínské školy na Podkarpatské Rusi** byly zřizovány až po jejím začlenění do Československa. Vyučovacími jazyky na tamějších státních školách byla do té doby výhradně maďarština. V československém období nebyl vyučovací jazyk na Podkarpatské Rusi pevně stanoven. Mohlo jím být libovolně z pěti nářečí rusínštiny, ukrajinština či ruština. Ukrajinština a ruština se používaly zejména na vyšších stupních škol, například na gymnáziích. V zemi dále existovaly menšinové maďarské školy včetně středních. V okolí Užhorodu, kde se nacházely slovenské vesnice, byly školy slovenské. Na židovském gymnáziu v Mukačevu se vyučovalo v ivritu. (JF, JR)

⁴ **Povinná výuka češtiny** jako cizího jazyka byla na Podkarpatské Rusi zavedena roku 1922, a to na všech stupních škol. (JF, JR)

v něm vše od kukuřice až po pšenici, žito a ječmen. Také se tam lisoval olej ze slunečnic a dýní.

Učení trvalo tři roky do mých patnácti let. Byl jsem postupně uveden do všech činností ve mlýně. Časem jsem také zvládl obsluhovat a opravovat jeho technické zařízení. Když jel pan Ferencsik na dovolenou, zastupoval jsem ho i jako mlynář.

Asi v polovině mého učňovského období prošel mlýn rozsáhlou rekonstrukcí, kterou prováděli maďarští odborníci. Zřídili při ní i malou laboratoř, kterou jsem nakonec vedl. Musel jsem ze vzorku obilí určit jeho kvalitu, kolik z něho bude mouky daného druhu a kolik otrub. Už v patnácti letech jsem vydělával poměrně slušné peníze.

Po vyučení se mi nedařilo sehnat si pořádné zaměstnání. Neměl jsem jinou možnost, než případné zaměstnavatele objíždět na kole a žádat je, zda by mne někdo nepřijal. Najezdil jsem se kvůli tomu desítky kilometrů. Nakonec jsem se uchýlil na dva roky ve vesničce Záluží nedaleko Lalova. Tehdejší mzdy na Podkarpatské Rusi však byly velice nízké. Pomohl mi nakonec pan Ferencsik, můj mlynářský mistr z učňovských let. Sehnal mi práci na Slovensku. V roce 1938 jsem nastoupil jako mlynářský pomocník ve mlýně Tabiš v Ruskovcích poblíž slovenského města Sobrance. Následující léto si mne vzal na práci majitel mlýna Hochman v nedaleké Vyšné Rybnici.⁵

Práce ve mlýně musela být nesmírně fyzicky náročná.

Ve Vyšné Rybnici jsme se po práci občas scházeli k poradám. Někdy jsme se při nich hecovali k různým výkonům. Měl jsem

---

⁵ **Vodní mlýny** na Slovensku, ve kterých Vasil Dulov pracoval, leží pod Vihorlatskými vrchy na říčce Okna. Oba jsou dnes zařazeny mezi národní kulturní památky Slovenské republiky. Od června 1939 do července 1940 byl Vasil Dulov zaměstnaný ve mlýně Hochman ve Vyšné Rybnici. Na jeho působení tam se dochovala krátká vzpomínka Aurelie Hochmanové, manželky majitele mlýna Vojtěcha Hochmana: *Na jaře roku 1939 se u nás utopil tovaryš. Manžel se znal dobře s Vasilem. Přivedl ho k nám, protože byl velmi šikovný.* (JF)

tehdy nesmírnou sílu. Dokázal jsem vynést do prvního poschodí i metrakový pytel.

Jak jste prožíval roky 1938 a 1939, během nichž došlo k postupnému zániku prvorepublikového Československa?

Vzpomínám si velmi dobře na mobilizaci v září 1938. Přijel jsem zrovna domů do Lalova na dovolenou. Naši vojáci odjížděli na nákladních automobilech bojovat. Šli nadšeně se zpěvem bránit svou vlast – Československo. Když se museli vrátit bez boje, plakali.

Po Mnichovu jih Slovenska a jih Podkarpatské Rusi zabralo Maďarsko. Na obsazeném území se ocitlo Mukačevo i mé rodné Lalovo. Vše ale zůstalo při starém, lidé dál chodili do práce. Někdy se ale mezi československými a maďarskými vojáky střílelo.⁶

V březnu roku 1939 zaniklo Československo úplně. Maďaři zabrali celou Podkarpatskou Rus a postoupili i kus na slovenské území. Hitler, který o všem rozhodoval, povolil, aby území zabraná navíc zůstala součástí Maďarska. Nacházela se na nich i Vyšná Rybnica, kde jsem žil. Maďarská pohraniční hlídka sídlila v maličkém domku na kraji Úbreže, nedaleké vesničky směrem na Michalovce. Kulomet trčel z okna.⁷

---

⁶ **Odstoupení části Slovenska a Podkarpatské Rusi** Československem ve prospěch Maďarska proběhlo v listopadu 1938. Mnichovská dohoda, v jejímž důsledku ČSR ztratilo pohraniční území ve prospěch Německa, obsahovala dodatkové protokoly. Podle jednoho z nich měla ČSR do tří měsíců uspokojit také požadavky polské a maďarské menšiny, čímž se rozuměla úprava hranic. Pokud by se tak nestalo, měly čtyři mocnosti stanovit hranice samy. Protože československo-maďarská jednání vedená v říjnu 1938 skončila krachem, souhlasilo Československo i Maďarsko s mezinárodní arbitráží. Vlády Francie i Spojeného království po nátlaku Německa na účast při arbitráži rezignovaly. V listopadu ji proto provedli pouze ministři zahraničních věcí Německa a Itálie. V důsledku této arbitráže, dnes zvané I. vídeňská, ztratila ČSR jih Slovenska a jihozápad Podkarpatské Rusi. Nová hranice probíhala na linii Užhorod – Mukačevo – řeka Tisa u městečka Výlok. Maďarsko však požadovalo další území. Ve dnech 6.–7. ledna 1939 došlo k vážnějšímu ozbrojenému střetu u Mukačeva. Maďarské jednotky překročily řeku Latorici a postoupily na československé území. (*JF, JR*)